

Grzegorz Kaszyński

Krótki logion Mateusza 28:19,20 w hebrajskiej Ewangelii według Mateusza z dzieła Szem-Toba

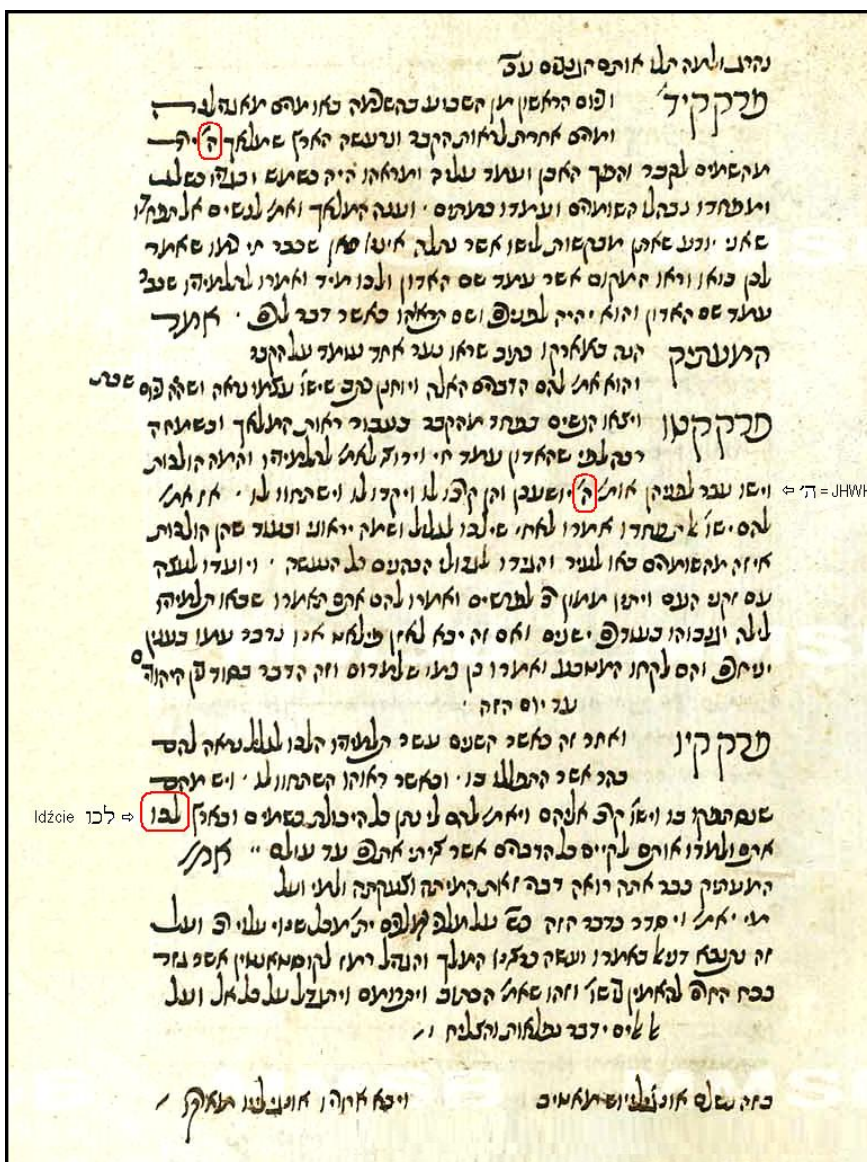
HEBRAJSKI tekst Mt 28:19^{SzTb} według manuskryptu przechowywanego w bibliotece Uniwersytetu w Lejdzie (Holandia) brzmi następująco:

19 לכו אתם

20 ולמדו אותם לקיים כל הדברים אשר ציויתי אתכם עד עולם.

19 Idźcie

20 i uczcie ich przestrzegać wszystkie słowa, które wam nakazałem, po czas niezmierny.

ms P

ms D

ms E

ms F

ms J

Dla porównania, 4 inne średniowieczne hebr. wersje Mt zawierają wzmiankę o chrzcie „w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego” (BT):

- Sebastian Münster (1537): וטבלו אותם בשם האב והבן והרוח הקדש
- Jean Cinqarbres (1551): וכאשר הלכו הנח אותם בשם האב והבן והרוח הקדש
- Jean du Tillet (1555): וטבלו אותם בשם האב והבן ורוח הקדש.
- Erasmus Oswald Schreckenfuchs (1563): וטבליים אותם בשם האב והבן והרוח קדוש.

Jak widzimy, wariant w Mt^{SzTb} zawiera *najkrótszą* wersję tekstu Mt 28:19,20, co czyni go „wyjątkowym”.¹

WERSSET 19. Nie zawiera polecenia wymarszu do wszystkich narodów z nauką Jezusa i nie ma w nim nakazu udzielania chrztu w którymkolwiek imieniu. Wydaje się, że zawierał on jakąś dalszą treść, bo bez niej niejasna jest grupa kryjąca się za zaimkiem **אורתם** („ich”) w w. 20 („ucicie *ich* przestrzegać wszystkie słowa, które wam nakazałem”). Najbliższy kontekst nie zawiera żadnej gramatycznej wska-zówki, która byłaby pomocna w ustaleniu, czy zlecona przez Jezusa misja nauczania miała obejmować tylko Żydów czy też ludzi ze wszystkich narodów. Jeśli tak było, trudno dokładnie powiedzieć dlaczego pominął ją Szem-Tob lub któryś z żydowskich kopistów tej Ewangelii przed nim.

WERSSET 20. Nie występują w nim słowa „oto ja jestem z wami przez wszystkie dni”, co czyni ten wariant „wyjątkowym”. Według gr. Mt, Jezus nakazał ewangelizować narody „aż do zakończenia doczesnej epoki (wieku)”, natomiast według Mt^{SzTb} kampania nauczania ma trwać „po czas niezmierny”. Chociaż tekst gr. zawiera tu 3 słowa *héos tes synteletias tou aionos*, a hebr. ma ich 2 *’ad ’olám*, mogą one przekazywać ten sam lub podobny sens, tyle że wersja kanoniczna wyraża jasno i precyzyjnie myśl o *ustaniu* pewnego dnia ogólnoswiatowego dzieła ewangelizacji.

Istnieją podstawy by sądzić, że nietypowy wariant tekstu Mt 28:19^{SzTb} mógł powstać *przed soborem nicejskim z 325 roku!*² Otóż w okresie przed- i okołonicjskim można się spotkać z takimi cytatami

¹ James D. TABOR, „Christian Origins and New Testament: A Hebrew Gospel of Matthew”, 1999, s. 2 z 4, <https://classpages.uncc.edu/james-tabor/christian-origins-and-the-new-testament/the-hebrew-gospel-of-matthew/>⁶⁻⁰⁶⁻²⁰¹⁷.

Mt 28:19, które nie brzmią dokładnie tak samo jak we współczesnych przekładach Biblii, a nawet nie zawierają słów „chrzcząc ich w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego” (BT), natomiast od przełomu IV/V wieku brzmienie tekstu Mt 28:19 ma w zasadzie ustabilizowaną treść w manuskryptach, dlatego trudno wyobrazić sobie powstanie wariantu „Idźcie i uczcie ich przestrzegać wszystkie słowa, itd.” w Mt^{SzTb} od V wieku wzywać.

W 1901 roku Frederick C. Conybeare, brytyjski krytyk tekstu i prof. teologii na Oxford University, postulował, że obecny w kilku dziełach Euzebiusza z Cezarei cytat Mt 28:19, który zamiast potrójnego imienia zawiera frazę „w imię moje”, pochodził z kodeksów przechowywanych w bibliotece w Cezarei. Pogląd ten podzielał później np. prof. David Flusser z Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie.³

Co ciekawe, Hieronim ok. 400 roku napisał o hebrajskiej Ewangelii Mateusza:

Tekst hebrajski jest DO DNIA DZISIEJSZEGO PRZECHOWYWANY W CEZAREI, w bibliotece, którą tak pilnie kompletował męczennik Pamfilus.⁴

Jeśli Hieronim mówił prawdę, to

Tekst Euzebiusza z Cezarei mógłby być greckim tłumaczeniem tej alternatywnej, hebrajskiej wersji pierwszej Ewangelii.⁵

Wprawdzie wśród uczonych istnieje spór o status frazy „w imię moje” w cytatach Mt 28:19 u Euzebiusza. Jedni sądzą, że to twór sztuczny, a drudzy — że to wariant, który rzeczywiście występował w manuskryptach. Wydaje się jednak, że wykluczanie jego pochodzenia z mss nie ma solidnych podstaw⁶.

Jak już wspomniano, brak słów „chrzcząc ich w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego” (BT) w Mt^{SzTb} może wskazywać, że ten wariant pochodzi z okresu między I a IV w. Jeśli akceptujemy takie datowanie, to należy dopuścić wniosek, że wyrażenie „w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego” może być nieoryginalne. Taką możliwość wspierają paralelne teksty: „ze względu na **jego** imię” (Łk 24:47), „za sprawą **jego** imienia” (Jn 20:31) i „będziecie **moimi** świadkami” (Dz 1:8), gdzie mamy odwołania tylko do imienia Jezusa (w niekanonicznym fragmencie Mk 16:15-17 nie ma odwołania do potrójnego imienia). Ciężkie podejrzenia na ich autentyczność rzuca również fakt, że *wszystkie* opisane przypadki chrztu w Dziejach Apostolskich wiążą osoby chrzczone tylko z ‘imieniem Pana Jezusa’, *nigdy* zaś z ‘imieniem Ojca i Syna i Ducha Świętego (BT)’, bo wtedy trudno mówić o zgodności między zleceniem a wykonaniem.

Pierwotnie tekst Mt 28:19 mógł też brzmieć mniej więcej tak, jak to jest w dziełach Euzebiusza sprzed soboru w Nicei: „**Idźcie, pozyskujcie uczniów ze wszystkich narodów w imię moje**” lub „**Idźcie i pozyskujcie uczniów ze wszystkich narodów, aby uwierzyli w imię moje**”, gdyż idea wiary w kontekście ‘imienia’ Jezusa przewija się w pewnych wersetach biblijnych (Jn 20:31; Dz 10:42,43; Rz 1:5; 1Jn 3:23; 5:13), co stanowiłoby echo intertekstualne. Wariant („aby uwierzyli we mnie”) spotykamy w Homilii „O wierze” 1:8 perskiego biskupa Afrahata z pierwszej połowy IV wieku⁷.

הוֹדוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵעֵנוּ

² Jake Wilson uważa, że wariant w Mt^{SzTb} zawiera „tekst oryginalny” („The Anti-Semitic Forgery of Matthew 28.19 (Remarks on the Trinity | Part I)”, April 2021, s. 23 [1-30], <https://www.researchgate.net/publication/350957224> THE ANTI-SEMITIC FORGERY OF MATTHEW 2819²⁷⁻⁰¹⁻²⁰²¹).

³ FLUSSER, *Judaism and the Origins of Christianity*, The Magnes Press, Jerusalem 1988, s. 381, <https://books.google.pl/books?id=KLTXAAAAMAAJ> ogr. podgląd 12-03-2025.

⁴ HIERONIM, *O znakomitych mężach*, tł. Władysław SZOLDRSKI, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1970, s. 30, duże litery dodane.

⁵ Piotr GONISZEWSKI, „Egzegeza Mt 28,16-20 z hebrajskiej wersji Ewangelii wg św. Mateusza (ShemTob)”, *Studia Koszalińsko-Kolobrzeskie*, Nr 22/2015, s. 16 [11-19], http://www.skkozsalin.pl/skk_22_2015/01_goniszewski_piotr.pdf¹²⁻⁰⁹⁻²⁰¹⁶.

⁶ Grzegorz KASZYŃSKI, „Analiza cytatów Mt 28:19 w dziełach Euzebiusza”, *Kwartalnik Biblijny*, Stowarzyszenie „Gorzowskie Centrum Biblijne”, Nr 3, lipiec 2025, s. 16-23. Artykuł omawia następujące kwestie: „hipoteza parafrazy”, „hipoteza skrócenia tekstu”, „hipoteza luźnego cytatu”, „hipoteza adaptacji”, „hipoteza wymyślenia wariantu”, „hipoteza cytowania z pamięci”, „hipoteza oryginalności”. Stanowi on część obszernego Dodatku 12: Mateusza 28:19,20 w: Grzegorz KASZYŃSKI, *Ewangelia według Mateusza z dzieła Szem-Toba* תְּבִיבָה וְעֵבֶן בֹּהָן 'Eben Bōhan (Kamień Wypróbowany) — wydanie z tekstem hebrajskim, przypisami, Dodatkiem Analitycznym oraz uwypukleniem różnic wobec kanonicznego tekstu, podtytuł: „Analiza cytatów Mt 28:19 w dziełach Euzebiusza”, s. 860-873 (w przygotowaniu).

⁷ Tekst syryjski: William WRIGHT, *The Homilies of Aphraates, The Persian Sage. Edited From Syriac Manuscripts of the Fifth and Sixth Centuries in the British Museum, With an English Translation*, t. 1, Williams and Norgate, London 1869, s. 12, <https://books.google.pl/books?id=niwYAAAAAAAJ>²⁰⁻⁰²⁻²⁰¹⁷.

Idźcie i nauczajcie wszystkie narody, aby uwierzyły we mnie (tł. Andrzej Uciecha⁸)

Ruszajcie w drogę, pozyskujcie uczniów ze wszystkich narodów, a oni uwierzą we Mnie (tł. John Gwynn⁹)

Ruszajcie w drogę, pozyskujcie uczniów ze wszystkich ludzi, a oni uwierzą we mnie¹⁰ (tłum. Francis C. Burkitt¹¹)

Niewykluczone zatem, że wszystkie dostępne gr. rękopisy Mt od IV wieku wzwyż zawierają tutaj tekst skażony!

Warto dodać, że **żaden** apokryf z okresu I/II-V w. opisujący Jezusowe Zlecenie Wielkiej Misji nie zawiera słów „w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego”, co może wskazywać, że ich autorzy nie spotkali się z nimi w kanonicznych Ewangeliach. Z drugiej strony, w 2 apokryfach (*List Piotra do Filipa, Dyskurs o Marii Bogurodzicy*) figuruje fraza „w imię moje”, a wiele innych zawiera inwokacje do Jezusa. Słowa „w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego” pojawiają się w 2 apokryfach z okresu 200-250 r., ale nie są wkładane w usta Jezusa wypowiadającego Zlecenie Wielkiej Misji (z jednym możliwym wyjątkiem)! Występują tylko w opisie chrztu pewnych osób (*Dzieje Piotra i Dzieje Apostoła Judy Tomasza*). To jest zastanawiająca okoliczność.

Jeśli chodzi o stanowisko prof. George’a Howarda, uważa on, że krótki wariant w Mt^{SzTb} musiał pojawić się dużo wcześniej niż w średniowieczu. Nie opowiada się jednoznacznie za lub przeciw oryginalnością krótszego zakończenia Mt, aczkolwiek dopuszcza możliwość, że ma charakter oryginalny.¹² Tym samym zostawia miejsce dla dalszych badań w tej materii.

Jest mało znanym faktem, że istnieje co najmniej **114 przekładów** NT niezawierających tradycyjnego zakończenia w tekście głównym Mt. Są to:

1. **2025** (sierpień): *La Biblia Versión Original: En Hebreo-Griego al Español* (hiszpański), Pierre P. Dasny
2. **2025** (marzec): *Dābār יהוה יהוה – Yahuah יהוה יהוה Scriptures: New Testament* (pdf), wyd. Yeral E. Ogando
3. **2024** (październik): *The Original New Covenant Scriptures of Yeshua of Nazareth and the Apostles Whom He Chose*, David H’Notsari
4. **2024**: *The Chiastic Word New Testament with Commentary*, Luis A. Castro
5. **2023** (marzec): *Brit Chadasháh, Aliança Renovada: Conhecido como Novo Testamento de origem Hebraico e Aramaico* (portugalski), Jessé Corrêa de Oliveira
6. **2023** (styczeń): *A Felkent Jahósuának, Dávid fiának, Ábrahám fiának Születés Könyve (története)* (węgierski), Isten Egyházának Gyülekezetei (Węgierski Kościół Boży)
7. **2023**: *Las Escrituras* (hiszpański), Manuel V. Lopez[?]
8. **2023**: *Inspiradas Escrituras* (portugalski), Fabiano C. Bereano
9. **2022** (lipiec): *Bíblia Parafraseada Essência* (w przygotowaniu) (html) (portugalski), Ceroni Cunha
10. **2022** (lipiec): *The Story of Jesus & His Bride*, David W. Astin
11. **2022** (lipiec): *Nueva Toráh de Israel (Nuevo Testamento)* (hiszpański), Hans Frederiksen Ayala
12. **2021** (styczeń): *A Sagrada Escrituras de Yahuh* (portugalski), Eric Sidney Guerra Araújo
13. **2022** (kwiecień): *L’évangile selon Mattityahou: Une traduction contextualisée du Nouveau Testament* (francuski), Philippe Espagne

⁸ Ks. A. UCIECHA, „Afrahat O wierze (*Demonstratio Prima. De Fide*. Patrologia Syriaca i, 5-45)”, *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*, 2004, t. 37, z. 2, s. 164 [158-170],

http://www.wtl.us.edu.pl/e107_plugins/wtl_ssh/index.php?numer=37,2&str=158-170⁹⁻¹⁰⁻²⁰¹⁶.

⁹ Angielski przekład Gwynna: „Go forth, make disciples of all nations and they will believe on Me” (Philip SCHAFF – Henry WACE, *A Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church, Vol. XIII, Part II: Gregory the Great Ephraim Syrus, Apahrat*, New York: The Christian Literature Company – Oxford and London: Parker & Company, 1898, s. 347, <https://archive.org/details/selectlibraryofn13scha>¹⁴⁻¹⁰⁻²⁰¹⁶).

¹⁰ Zwrot „we mnie”, zdaniem F. C. Conybeare’a, „zdaje się być głosem Euzebiańskiego zwrotu ‘w imię moje’” („Three Early Doctrinal Modifications of the Text of the Gospels (II. MATTHEW, ch. xxviii. verse 19.)”, *The Hibbert Journal. A Quarterly Review of Religion, Theology, and Philosophy*, Oxford, Vol. 1, Nr 1, October 1902–July 1903, s. 107, 108, http://archive.org/details/hibbertjournal_01londonuoft²⁸⁻⁰⁹⁻²⁰¹⁶). Analiza Mt 28:19 jest na s. 102-108.

¹¹ Angielski przekład Burkitta: „Go forth and make disciples of all peoples, and they shall believe in me” (BURKITT, *Evangelion da-Mepharreshe. The Curetonian Version of the Four Gospels, with the readings of the Sinai Palimpsest and the early Syriac Patristic Evidence*, t. 1, The University Press, Cambridge 1904, s. 172, 173, <https://archive.org/details/cu31924092359680>⁵⁻⁰⁶⁻²⁰¹⁷).

¹² George HOWARD, *Hebrew Gospel of Matthew*, Mercer University Press, Macon (st. Georgia, USA) 1995, s. 192-194, <https://onedrive.live.com/redirect?resid=8966EC987E9F4C92122886&authkey=!AHJJocxRvB1-Drc&ithint=file%2cpdf>¹⁻⁰³⁻²⁰¹⁷; TENŽE, „A Note on the Short Ending of Matthew”, *The Harvard Theological Review*, Vol. 81, Nr 1/1988, s. 117-120, <https://booksc.org/book/47383226/a68ea2>¹⁻⁰⁹⁻²⁰²⁰.

14. 2022³ zrew. (marzec): *Yahweh's Word: An English Translation of the Holy Scriptures*, wyd. Allen W. Boelter
15. 2021 (kwiecień³): *Nowy Testament: przekład dosłowny*, Krzysztof Król
16. 2021: *Escrituras Sagradas, com os Nomes Sagrados Yah e Yausha* (portugalski), anonimowi wydawcy
17. 2020 (październik): *A Escritura Sagrada Corrigida. Kitvai HaKodesh* (portugalski), Yahusef Shalom Ben Emet
18. 2020 (kwiecień): *El Libro de Yeshua / Jesús* (hiszpański), anonimowy tłumacz
19. 2020: *The Gospel of Yah'shua and the Acts of the Apostles*, Stephen R. Marlowe
20. 2019 (listopad): *Biblia Ministério Menorah* (hiszpański), Jesús B. Prendes – Ana Lucía Piedra
21. 2019 (maj): *Dabar YHWH - The Word of Yahuah*, gł. wyd. Samuel Thompson
22. 2019 (marzec): *Escrituras Sagradas Hebraicas Traduzidas em Português* (wyd. 27) (portugalski), Rodolfo (o Atalaia)
23. 2019 (styczeń): *O Evangelho dos Hebreus. Reconstrução a partir da crítica histórica* (portugalski), Ronald S. Marçal
24. 2018: *Biblia Torá Viviente v2018 - Am Israel Jai* (hiszpański), ?
25. 2018: *The American Poetic Translation: Exaltation and the Execution*, Lucas Brandon
26. 2018: *Biblia Israelita* (wyd. 1) (portugalski), koord. Eliyahu Pinho
27. 2018: *Yahweh Asem Kronkron* (asanti twi), Paul O. Agyeman
28. 2017 (czerwiec): *The Alpha & Omega Bible*, Tim Carpenter
29. 2017 (styczeń): *Estudo da Torah: Matitياهو (Mateus)* (portugalski), Jean Carlos Silva
30. 2017⁷: *Brit Hadashah. Aliança Renovada Ketuvim Netzarim* (portugalski), Ivonil Ferreira de Carvalho – Diná Soares
31. 2016 (wrzesień): *Besorat Gueulah Ha MattiYah* (hiszpański), Yhemaelh Zeev
32. 2016 (wrzesień): *Brit Hadashah. Il Patto Rinnovato (Nuevo Testamento) di nostro Salvatore Yahshua HaMashiah: Reviduta e Hebraica con i Nome Ebraici* (pdf) (włoski), ?
33. 2016 (sierpień): *The Gospel of the Nazarenes; or the Hebrew Gospel of Matthew*, Ronald L. Hall
34. 2016 (lipiec): *Biblia Livre* (portugalski), Diego Santos – Mario Sérgio – Marco Teles
35. 2016 (kwiecień): *Kitvei Ha'Kodesh – Los Escritos de la Santidad. Traducción Israelita Restaurada de YHVH (TIRY)*, tom 40: Mateo (hiszpański), Yosef Elidad Ben Avraham
36. 2015 (październik): *Word of YHVH Bible*, Mary E. Lewis
37. 2015 (sierpień): *Synopsa: świecki przekład Ewangelii*, Krzysztof Sykta
38. 2015 (lipiec): *The Sacred Scriptures*, Johannes Biermanski
39. 2015 (styczeń): *Biblia del Hebreo al Español: Brit Hajadash-N.T. (Volume 2)* (hiszpański), Y. ben Peretz
40. 2015 (kwiecień): *The Holy Bible: Urim-Thummim Version*, Dallas E. James
41. 2015 (luty): *Evangelho de Jesus Cristo* (portugalski), José Nunes
42. 2015: *As Escrituras Sagradas segundo o Nome... (Ling. Moderna)* (portugalski), Congregação Yaoshorul'ita o Caminho
43. 2014 (październik): *Shem Qadosh Version of Scripture*, Jonathan A. Brown
44. 2014 (wrzesień): *KeTe"R. Kitvê ha'Talmidim Rishonim - "Escritos de los Primeros Discipulos"* (wyd. 2) (hiszpański), Yosef Jaím
45. 2014 (czerwiec): *Os Quatro Evangelhos – Tradução direta do aramaico* (portugalski), Renan Ziglioli de Souza
46. 2014 (styczeń): *Novo Testamento da Biblia Sagrada Original Reiterada* (wyd. 1) (portugalski), Timothy A. Barber
47. 2014: *Noul Testament inainte de corectiile gnostico-catolice: Vestea Bună (Evangelhia) După Matei* (rumuński), rewizor: Ianos Takacs
48. 2014²: *Biblia słowiańska*, ? (w programie e-sword)
49. 2013 (lipiec): *Study Scriptures*, Wayne Smith
50. 2013 (kwiecień): *Biblia Mesjańska*, Henryk Kubik
51. 2013: *Scripturile Creștine – Psalmii Proverbele: traducerea Calea Creștină* (wyd. 1) (rumuński), Alin Isfa
52. 2013: *Scriptura* (Ediția Numele Sfinte), ? (rumuński)
53. 2013: *Sveto Pismo ili Biblija Starog i Novog zaveta: Novi revidirani prevod* (serbski /Czarnogóra/), wyd. Zdravko Vučinić (Institut za religijska istraživanja)
54. 2013: *The Scriptures of Yahweh*, John Sherman?
55. 2013: *The Chronological Gospels: The Life and Seventy Week Ministry of the Messiah*, Michael J. Rood
56. 2013: *The New Messianic Version of the Bible: B'rit Chadashah* (wyd. 1), Tov Rose
57. 2013: *The Revised English Version New Testament*, John W. Schoenheit
58. 2013: *Escritura Hebraica – Tanackh e B'rit Há'Dashah* (hiszpański), Yosef Ben Avraham – Kennedy J. P. Gavazza (wyd.)

59. **2013:** *Pacto Mesianico: Edición Latina – Año 2013* (wyd. 2) (hiszpański), Mijael Kibutz
60. **2012** (styczeń): *Sefer Davar Edición Mitzvot* (hiszpański), Ricardo Mojica
61. **2012:** *The Testimony of Yeshua: Gabriel Version*, Lonnie W. Martin
62. **2012:** “TNSHK”: *Toráht: Ensinamento, Doutrina – Nevyyn: Profetas – Shelyhym: Apóstolos ou Enviados, Ketovym: Escritos* (wyd. 2, portugalski), Dijalma M. Pinto
63. **2012:** *As Imaculadas Escrituras: Toráh, Nev'im, Ketuvim e B'rit Chadasháh* (portugalski), Josmar Dias Tomaz da Silveira
64. **2011:** *Revised King James Version: Matthew*, Mark Kennicott
65. **2011:** *The Original Gospel of Matthew: The Final Reconstruction of the Earliest Matthew*, Standford Rives
66. **2011:** *The Gospel of the Kingdom for Students: A Harmony of the Four Gospels*, Robert Roberg
67. **2011:** *O Pergaminho de Yehoshu' o Messias as Boas Novas* (portugalski), Simplicio da Silva
68. **2011:** *Escrituras Sagradas (com nomes corretos)* (portugalski), ?
69. **2011:** *Las Sagradas Escrituras: Versión Reina Valera Restaurada* (hiszpański), rewizor ?
70. **2010** (październik): *Peshitta – Brit Hadasha* (portugalski), Valdey Domingos
71. **2010** (sierpień): *Sefer Bessorat Halvrim (Livro das Boas Novas dos Hebreus)* (portugalski), Qahal Adon Yashua
72. **2010** (maj): *Reina Valera Apostólica Biblia*, Gary Reckart²
73. **2010:** *Santas Escrituras Apostólicas - Revisadas 2010* (online) (hiszpański), Teofilo Jelinek²
74. **2009:** *Biblia. Versión Israelita Nazarena* (wyd. 1), główny wyd. José Antonio Álvarez Rivera
75. **2009:** *Ceemo Писмо или Библија Црковоз и Новооз завема* (serbski), Institut za hebrejski jezik, Belgrad
76. **2009:** *Las Sagradas Escrituras NVP, Nueva Version Purificada* (hiszpański), ?
77. **2009:** *Sefer Matityahu. O Livro de Mateus* (portugalski), Sha'ul Bentsion
78. **2009:** *Hebraic Transliteration Scripture*, Janet E. Shen
79. **2009:** *Abrahamic-Faith Nazarene Hebraic Study Scriptures* (wyd. 1), Simon Altaf
80. **2008:** *Ketuvim – The Writings*, Ron Gregory
81. **2008:** *Biblia Sagrada contendo a Primeira e a Secunda Aliança* (przekład Peszitty), Robespierre C. de Cunha
82. **2008:** *A Non-Ecclesiastical New Testament*, Frank Daniels
83. **2008:** *Kata Mattyah: According to Matthew From The Hebraic New Testament of Yahshua the Messiah*, Jackson H. Snyder
84. **2007** (lipiec): *Las Sagradas Escrituras del Nuevo Pacto* (hiszpański), Tito Martínez
85. **2007:** *Noul Testament Traducerea fidelă* (wyd. 1) (rumuński), Viorel Rațiu
86. **2006** (listopad): *The Pre-Nicene New Testament: Fifty-four Formative Texts* (wyd. 1), Robert M. Price
87. **2006:** *The Idiomatic Translation of the New Testament*, William MacDonald
88. **2006:** *The Holy Bible or The Holy Old and New Covenants: The Victory Version*, Clifford R. Besson
89. **2006:** *Besorah Matityah, The Good News according to Matthew (As translated from the Hebrew)*, ?
90. **2005** (marzec): *The Compact Fully Translated Bible (vol. 2)*, William R. Harwood
91. **2005:** *Yahshua: The Messianic Hope*, Ray Looker
92. **2005:** *The New Simplified Bible*, James R. Madsen
93. **2005:** *The Gospel according to Matthew: Authentic Text Restored and Translated from Hebrew to English*, João Paulo Fernandes Pontes
94. **2004:** *Новый Завет в буквальном переводе* (wersja elektroniczna) (rosyjski), Andrej Odincow (Андрей Одинцов)^{Mt-Dz} – Aleksandr Belinskij (Александр Белинский)^{Rz-Obj}
95. **2004:** *El Código Real. El Nuevo Testamento Versión, arameos más antiguos a la luz del pensamiento hebraico del primer siglo* (wyd. 1) (hiszpański), Daniel Ben Avraham Hayyim
96. **2004:** *Restoration Scriptures True Name Edition® Study Bible* (wyd. 1) (hiszpański), Moshe Y. Koniuchowsky
97. **2003:** *La Traducción Kadosh Israelita Mesianica* (hiszpański), Diego Ascunce
98. **2003:** *The Power New Testament Revealing Jewish Roots* (wyd. 3), William J. Morford
99. **2002:** *The Holy Bible: Updated King James Version: Wording Updated and Footnoted*, wyd. M. A. Hook
100. **2001:** *AEB*, główny wyd. James Wheeler
101. **2001:** *The Holy Apostolic New Testament: Version 2000*, wyd. Jorge Cardenas
102. **2000** (styczeń): *The Netzarim Reconstruction of Hebrew Matityahu in English*, Yirmeyahu Ben-David
103. **1999:** *The Feast of Pentecost Holy Bible*, wyd. Elijah M. Brady
104. **1998:** *Jesus the Word*, Laurence Whelan
105. **1993:** *Das Jesus-Evangelium: zusammengestellt und übersetzt aus griechischen und altsyrischen Vorlagen und aus ausserbiblischen Quellen* (niemiecki), Günther Schwarz

106. **1956:** *Das Evangelium des Matthäus: Nachgelassene Ausarbeitungen und Entwürfe zur Übersetzung und Erklärung* (niemiecki), Ernst Lohmeyer (widnieje też tradycyjne brzmienie, ale jako alternatywne)
107. **1948:** *The King Nobody Wanted*, Norman F. Langford
108. **1935:** *The Sources of the Second Gospel*, Arthur T. Cadoux
109. **1918:** *Das Leben Jesu* (t. 2) (niemiecki), Johannes Lepsius
110. **1917:** przekład w książce *The Old Resurrection Documents* (s. 4, 5), Albert J. Edmunds
111. **1916:** *The Gospel of Jesus Critically Reconstructed from the Earliest Sources*, Clayton R. Bowen
112. **1908:** *Die Auferstehung Christi und die radikale Theologie. Die Feststellung und Deutung der geschichtlichen Tatsachen der Auferstehung des Herrn durch die fortgeschrittene moderne Theologie (Arnold Meyer und H. Holtzmann) in kritischer Beleuchtung* (Zmartwychwstanie Chrystusa a teologia radykalna. Ustalenie i interpretacja faktów historycznych dotyczących zmartwychwstania Pańskiego w oparciu o zaawansowaną współczesną teologię (Arnold Meyer i H. Holtzmann) w krytycznym świetle), Theodor Korff (niemiecki)
113. **1901:** *The Testament of Jesus*, Edward Vaughan Kenealy
114. **1863:** *Die Symphonie der Evangelien eine Zusammenstellung der ächten Bestandtheile der 4 evangelischen Urkunden, in einer neun Uebersetzung und mit wissenschaftlichen Erläuterungen* (niemiecki), Gustav A. Freytag

Francuski tłumacz Alfred F. Loisy fragment „chrzcząc ich . . . Ducha świętego” ujął w [ ] sugerujące interpolację (*Les évangiles synoptiques*, 1907, <https://archive.org/details/lesvangilessyn02lois>²⁻⁰¹⁻²⁰¹⁸).

Polski tłumacz Wojciech Sady fragment „zanurzając je . . . świętego ducha” ujął w { } sugerujące interpolację (*Synopsa polska Ewangelii Mateusza, Marka i Łukasza, z dodaniem paralelnych fragmentów Ewangelii Jana*, pdf, 2016, <http://sady.up.krakow.pl/antrel.biblia.synopsa.pdf>²⁸⁻⁰⁷⁻²⁰¹⁸).

